

شیوه نامه

حشواره استانی الگوی برترتدریس مبتنی بر رویکرد درس پژوهی

دانشگاه فرهنگیان خراسان رضوی

واحد دانشگاهی ثامن الحجج (ع)

مقدمه:

تغییرات دنیای شتابان امروز زمینه ساز نگاه متفاوتی به آموزش و پرورش به ویژه در مقوله توانمند سازی معلمان شده است. با این رویکرد مسئولیت رشد حرفه ای نیروی انسانی بیش از سازمان بر عهده خود فرد است و هر فردی مسئولیت یاد گیری در زمینه های مختلف حرفه ای را از طریق خود آموزی و خود ارتقایی بر عهده می گیرد. از سویی ظرفیت های یاد گیری در محیط های اجتماعی و استفاده از خرد جمعی برای پیشبرد اهداف سازمانی ایجاب می کند که افراد ضمن خود آموزی و خود ارتقایی در قبال یادگیری دیگران نیز مسئول باشند و همین امر زمینه ی هم آموزی را در سازمان تقویت می نماید. می توان گفت که معلمان ضمن بهره گیری از یافته های علمی پژوهشگران، خود نیز در عمل به عنوان پژوهشگری فکور در تولید دانش و باز اندیشی شیوه های آموزش و یادگیری تلاش می نمایند تا از طریق آن بتوانند حرفه ای خود را بطور مداوم رشد و ارتقا دهند. قابل ذکر است امروزه در دنیا هر گونه برنامه ریزی اصولی در مدیریت آموزشی بر مبنای شناخت صحیح و منطقی شرایط، امکانات و توانایی های موجود از یک سو و ترسیم هدف های مشخص و قابل تحقق از سوی دیگر شکل می گیرد. می توان گفت که یکی از راه های رسیدن به وضع مطلوب آموزشی استفاده بهینه از تجارب و اندوخته های علمی دیگران، استفاده از آخرین یافته های علمی آن دانش و همکاری گروهی می باشد. لذا جشنواره مذکور با عنوان الگوی برتر تدریس مبتنی بر رویکرد درس پژوهی تلاش می کند ضمن تلفیق نظریه و عمل، زمینه ای را برای به اشتراک گذاشتن دانش و تجربه ی دانشجو معلمان را فراهم نموده تا بتوانند نقش خود را در تقویت آموزش و یادگیری ارتقا دهند.

ضرورت و اهمیت:

فعالیت های آموزش و پرورش از اهداف، راهبردها و راهکارهای اسناد به ویژه سند تحول بنیادین نشأت می گیرد. در این سند راهکارهای متعددی مبنی بر ارتقا توانمندی های حرفه ای معلمان ارایه شده است که از جمله می توان به راهکار ۷-۱۱ در مورد توسعه ی زمینه ی پژوهشگری و افزایش توانمندی های حرفه ای به شکل فردی و گروهی میان معلمان و تبادل تجارب در سطح محلی و ملی و ایجاد فرصت های باز آموزی مستمر علمی، تحقیقاتی، مطالعاتی و برگزاری جشنواره های الگوی برتر تدریس و اختصاص اعتبارات خاص برای فعالیتهای پژوهشی معلمان اشاره نموده که در این میان درس پژوهی از اهمیت بالایی برخوردار می باشد. درس پژوهش باعث ایجاد تغییرات مهمی در زمینه معلمان (نظیر دانش محتوایی معلم از درس ها و روش تدریس آنها، دانش عمومی معلم از آموزش و....) برنامه درسی و نظام آموزشی می شود که در نهایت منجر به تغییر در تدریس و یادگیری می گردد.

اهداف:

۱- فراهم نمودن فرصت های سازماندهی شده برای تدوین و اعتباریابی روش های تدریس در شکل گروهی

۲- ایجاد زمینه برای به اشتراک گذاری دانش و تجربه دانشجو معلمان

۳- تغییر عاداتهای ذهنی و نگرشهای معلمان و دانشجو معلمان نسبت به تدریس

۴- افزایش میزان کار گروهی در بین دانشجو معلمان

۵- تشویق به راه اندازی و ساختن انجمن‌های یادگیری حرفه ای با تمرکز روی درس پژوهی

۶- تولید و انتقال دانش در یک فضای حمایتی

۷- ارتقا انگیزه مطالعه منابع تخصصی برای تولید دانش حرفه ای

۸- اصلاح و بهسازی مستمر آموزشی با تمرکز و توجه به فرایند یادگیری دانش آموزان

۹- ارتقا دیدگاه دانشجو معلمان و معلمان در بهره‌گیری از روشهای علمی

۱۰- ایجاد فعالیت فراشناختی و یادگیری درباره‌ی یادگیری در درس پژوهی

۱۱- افزایش دانش محتوای آموزشی

۱۲- یادگیری روش‌های موفق تدریس از دیگر دانشجو معلمان

۱۳- شناسایی و ترویج روشهای موفق و کارآمد به تدریس

۱۴- بازاندیشی در رفتار توسط دانشجو معلمان و معلمان

۱۵- تسهیل شرایط شکل گیری سازمان یادگیرنده با گسترش فرهنگ یادگیری تیمی در مدارس

تعریف درس پژوهی:

درس پژوهش معادلی فارسی برای اصطلاح انگلیسی lesson study و اصطلاح ژاپنی جوکیوکنکیو jugyuu kenkyuu می‌باشد. در طی درس پژوهش گروهی از معلمان در درس‌های کلاسی خود به جمع‌آوری اطلاعات و تجزیه و تحلیل آن درمورد یاددهی-یادگیری می‌پردازند که هدف اصلی آن کمک به یادگیری مستمر معلم است که این مهم را از طریق ایجاد بستر مناسب برای بازاندیشی و بهبود عمل خود معلم پدید می‌آورد. درس پژوهی نه یک زمان زود گذر، بلکه یک رویکرد درازمدت برای پیشرفت مستمر است که برای پروراندن یک جمع خودگردان از معلمان هم‌پایه با هدف کمک به پیشرفت دانش‌آموزان طراحی شده است.

مراحل درس پژوهی:

گامها و مراحل مختلف توسط اندیشمندان و صاحب نظران برای درس پژوهی مطرح شده است. اما آنچه در این مورد مرسوم بنظر می‌رسد و جامعیت بیشتری دارد، بصورت ذیل بیان می‌گردد:

۱. تشکیل گروه یا تیم

۲. تعیین مسئله و اهداف

۳. تدریس طرح درس تحقیقاتی یا طراحی تدریس

۴. اجرای تدریس اول و مشاهده ی آن

۵. ارزشیابی و ارزیابی تدریس اول

۶. تجدید نظر در طرح درس و اصلاح آن

۷. اجرای تدریس دوم و مشاهده ی آن براساس طرح درس اصلاح شده

۸. ارزشیابی و بازاندیشی در فرایند آموزش

۹. تکمیل گزارش درس پژوهی و به اشتراک گذاشتن نتایج آن

مخاطبین، نحوه شرکت و ارسال آثار در جشنواره:

این جشنواره در دو بخش حضوری و غیرحضوری برگزار می گردد. تیم های متشکله بین ۳ تا ۵ نفر می باشند. در این جشنواره دانشجویان پیوسته و ناپیوسته دانشگاه فرهنگیان و مهارت آموزان ماده (۲۸) مقاطع مختلف ابتدایی، متوسطه اول، متوسطه دوم در **تمامی رشته ها** می توانند در جشنواره شرکت نمایند. لازم است شرکت کنندگان علاوه بر بارگذاری فایل های خود در سایت دانشگاه فرهنگیان ثامن الحجج (ع) به آدرس www.samen.cfu.ac.ir، آثار خود را به صورت پرینت همراه با لوح فشرده به دبیرخانه ی جشنواره واقع در مشهد مقدس، بلوار وکیل آباد، بلوار دانشجو، نبش دانشجوی ۳۳، دانشگاه فرهنگیان واحد دانشگاهی ثامن الحجج (ع) کد پستی ۷۸۷۵۸-۹۱۸۸۹ ارسال نمایند.

قابل ذکر است که جشنواره در دو بخش حضوری و غیرحضوری برگزار می گردد که در صورت اخذ امتیازات در مرحله غیر حضوری، به مرحله ی حضوری فراخوان می گردند که طی آن یکی از اعضای گروه باید بصورت حضوری درس مورد نظر را با رویکرد درس پژوهی تدریس نماید.

برنامه زمانبندی جشنواره:

عناوین فعالیت ها	تاریخ انجام
ارسال شیوه نامه	۱۰ اسفند ماه ۱۳۹۷
ارسال بخش غیرحضوری	۳۱ فروردین ماه ۱۳۹۸
اجرای بخش حضوری	۸ اردیبهشت ماه ۱۳۹۸

مستندات گزارشی درس پژوهی:

۱. فیلم‌های اجرای تدریس اول و دوم (زمان تدریس و فیلم ۳۰ تا ۴۵ دقیقه)

۲. عکس از اجرای تدریس اول و دوم و جایگذاری در گزارش کتبی

۳. گزارش کتبی بصورت تایپ شده در قالب PDF و word در office 2013 و بالاتر که در آن عناوین اصلی با قلم B nazanin سایز ۱۴ و BOLD و متن گزارش با قلم B nazanin 14

گزارش کتبی به ترتیب به شرح ذیل می باشد:

۱. صفحه عنوان

۱. صفحه ی عنوان شامل استان، شهرستان یا شهر، منطقه، نام، جنسیت، مدرسه، عنوان درس پژوهی، نام کتاب درسی و پایه درس پژوهی، اسامی پژوهشگران، سال تحصیلی

۲. صفحه بسم الله الرحمن الرحيم

۳. چکیده

چکیده در یک پاراگراف و شامل ۲۰۰ تا ۳۰۰ واژه که در آن باید موضوع و مسئله انتخاب شده، دلیل انتخاب مسئله، روش تدریس و نتایج حاصل از فعالیت تیم استناد گردد. در پایان باید واژگان کلیدی شامل ۳ تا ۵ واژه که مرتبط با موضوع درس پژوهی می باشد ذکر گردد.

فهرست مندرجات شامل موارد زیر می باشد :

- ❖ جدول مشخصات اعضای تیم
- ❖ مرام نامه
- ❖ بیان مسئله
- ❖ تدوین طرح درس اول
- ❖ ملزومات اجرای تدریس اول
- ❖ تقسیم کار و نقش اعضای تیم درس پژوهی در تدریس اول
- ❖ نقد و ارزیابی اجرای تدریس اول
- ❖ تغییرات طرح درس اول
- ❖ تدوین طرح درس دوم (اصلاح شده)
- ❖ ملزومات اجرای تدریس دوم
- ❖ تقسیم کار و نقش اعضای تیم در س پژوهی در تدریس دوم
- ❖ نقد و ارزیابی اجرای تدریس دوم
- ❖ یافته های پژوهش و جمع بندی
- ❖ پیشنهاد ها
- ❖ منابع
- ❖ پیوست

۵. جدول مشخصات اعضای تیم

لازم است مشخصات اعضای تیم در جدول زیر ثبت گردد.

عنوان درس پژوهی :		پایه درس پژوهشی :		
نام مدرسه/نام دانشگاه:		کد شهر :	شماره تلفن رابط :	
نوع مدرسه :		تلفن مدرسه /دانشگاه :		
جنسیت :				
ردیف	سمت	نام و نام خانوادگی	کد پرسنلی	پایه تدریس
۱				
۲				
۳				
۴				
۵				

۶. مرام نامه

درس پژوهی چارچوبی را برای معلمان فراهم می‌آورد که افراد عضو با یکدیگر کار کرده و تجربه‌های خود را مبادله نمایند. گروه باید قبل از این که اهداف تعیین و یا یک درس طراحی گردد زمانی را برای شناخت یکدیگر بگذارند و هنجارهای گروه را تعریف کنند. تعیین این هنجارهای گروهی و پایبندی به آن می‌تواند

نوعی هم‌افزایی و اقتدار حرفه‌ای ایجاد نماید. هنجارهای گروه را در قالب چند بند که مورد توافق همه اعضای گروه می‌باشد می‌نویسند و آن را به عنوان مرام‌نامه گروه در محل جلسات نصب می‌نمایند. به عبارتی مرام‌نامه آن دسته از قوانینی می‌باشد که تعاملات بین اعضای تیم در خلال تمام مراحل درس پژوهی بر اساس آن انجام می‌گیرد تا کار تیمی به حداکثر اثر بخشی خود برسد. بهتر است در آغاز هر جلسه یکی از بندهای مرام‌نامه انتخاب شده و در طول جلسه بر پایبندی اعضا، به آن بند تاکید گردد. مرام‌نامه را می‌توان با پاسخ به پرسش‌های زیر تدوین کرد :

چه انتظاراتی از هم داریم ؟

چه شرایطی لازم است تا حس تعلق به تیم ایجاد و حفظ شود ؟

چه شرایطی در یادگیری تیمی ما دخیل است؟ یا چه مواردی مانع یادگیری در تیم می‌شود ؟

چگونه می‌توانیم به تفاوت‌های فردی احترام گذاشته و آن را مدیریت کنیم ؟

چه مسئولیتها و انتظاراتی از هر یک از اعضای تیم وجود دارد؟

چگونه می‌توانیم گام موثری برای بهسازی یادگیری با مدیریت کردن زمان برداریم ؟

۷. بیان مسئله

تیم درس پژوهی معمولاً مساله‌ای را انتخاب می‌کند که جزئی از اهداف آموزشی است و در فاصله بین وضعیت موجود یادگیری دانش‌آموزان و وضعیت مطلوب قرار می‌گیرد. هدف تیم بحث درباره چگونگی پوشش دادن مطلوب این فاصله و شکاف است. بنابراین در بیان مساله با توجه به موضوع مورد نظر، مشکلات یادگیری دانش‌آموزان و یا مسائلی که معلمان هنگام تدریس با آن مواجه‌اند، تبیین و تشریح میشود.

۸. تدوین طرح درس

هسته اصلی فعالیت درس پژوهی همکاری در طراحی آموزشی در یک درس مشخص است. عضویت در یک تیم درس پژوهی فرصتی را برای نگاه عمیق‌تر معلم به محتوا و مفاهیمی که معلم قصد تدریس آن را دارد

فراهم می‌آورد. طرح درس پژوهشی، ستون فقرات در یک فعالیت درس پژوهی و بمثابة نقشه گروه برای رفع موانع و مسائل فراوری تحقق اهداف یادگیری تلقی می‌شود. بنابراین موفقیت گروه در گرو تدوین موثر این طرح درس است. در این مرحله همه‌ی اعضای گروه با توجه به تحقیقاتی که به عمل آورده اند با همفکری و مشورت با یکدیگر یک طراحی آموزشی منسجم تدوین می‌کنند. لذا ضروری است که پس از بیان مساله و جمع‌آوری اطلاعات (راهنمای معلم، طرح درس‌های موجود، مقالات و کتاب‌های مرتبط و...) در زمینه موضوع انتخاب شده، همه اعضای تیم در تدوین یک طرح درس مشارکت می‌نمایند و طرح درس در طی جلسه‌هایی با خرد جمعی توسط اعضای تیم، طراحی و تدوین می‌شود.

همه طرح درس‌ها دارای عناصر مشترکی هستند. طرح درس تحقیقاتی نسبت به طرح درس‌های معمولی بسیار جزئی‌تر و دقیق‌تر طراحی می‌شود.

عناصر اصلی یک طرح درس عبارتند از :

❖ مشخصات کلی (نام کتاب درسی، نام درس، پایه تدریس، تاریخ اجرای تدریس، مدت زمان تدریس، تعداد دانش‌آموزان، نام مجری تدریس و ...)

❖ اهداف (هدف کلی، اهداف جزئی یا کانونی)

❖ روش‌های تدریس

❖ مواد و اقلام آموزشی

❖ ارزشیابی تشخیصی

❖ ارائه درس (ایجاد انگیزه، فعالیت‌های یادگیری، فعالیت‌های معلم، پیش‌بینی واکنش‌های دانش‌آموزان، پیش‌بینی واکنش‌ها و پاسخ‌های معلم، زمان، ارزشیابی تکوینی و ...)

❖ جمع‌بندی

❖ ارزشیابی پایانی

❖ تعیین تکلیف

✓ نمون برگ خام طرح درس تحقیقاتی به ضمیمه شیوه نامه تدوین گزارش کتبی ارائه شده است .

پیش از اجرای تدریس اول لازم است تمهیداتی فراهم گردد که عبارتند از :

➤ فهرست مواد و اقلام آموزشی

وسایل و ابزار مورد استفاده آموزگار و دانش آموزان از جمله مواردی می باشد که در طرح درس مشخص می شوند. در عین حال پیش از اجرای تدریس، تیم درس پژوهشی اقدام به آماده سازی این اقلام می نماید. تصویر یا نمونه کاربرگ ها، دست سازه های آموزگاران و... در قسمت پیوست گزارش کتبی قرار می گیرد .

➤ نمون برگ نقشه تخته کلاس

متداول است پیش از اجرای تدریس نقشه تخته کلاس ترسیم گردد. هدف از این کار پیش بینی و مشخص بودن ترتیب قرارگیری مطالب روی تخته کلاس می باشد. در واقع در پایان تدریس ، بهتر است روند تدریس از ابتدا تا انتها قابل رویت باشد.

➤ نمون برگ چیدمان کلاس و محل استقرار مشاهده گران

تعیین نحوه چیدمان، جایگاه دانش آموزان و مشاهده گران از جمله مواردی است که فرایند مشاهده گری را نظامند می نماید . ترسیم این موارد قطعا موجب افزایش نظم و فراهم شدن شرایط مطلوب برای جمع آوری داده های مورد نیاز می گردد.

✓ لازم است چیدمان با جامعه آماری (تعداد دانش آموزان کلاس) و تعداد مشاهده گران مطابقت داشته باشد . مطلوب است اسامی دانش آموزان در نقشه چیدمان کلاس درج شود .

۱۰. تقسیم کار و تعیین نقش اعضای تیم درس پژوهشی در تدریس اول

لازم است بین اعضای گروه تقسیم کار صورت گیرد و وظایف اعضا مشخص گردد.

ردیف	نقش	نام و نام خانوادگی
۱	مجری تدریس اول	
۲	مشاهده گر یا مشاهده گران تطبیق طرح درس و اجرا	
۳	مشاهده گر یا مشاهده گران فعالیت و واکنش های معلم	
۴	مشاهده گر یا مشاهده گران فعالیت و واکنش های دانش آموزان	

▪ قابل ذکر است نقش های ۳، ۲ و ۴ را بیش از یک نفر از اعضای تیم می توانند، عهده دار شوند.

۱۱. نقد و ارزیابی اجرای تدریس اول

اولین کسی که کار ارزیابی و نقد را انجام می دهد خود مجری است سپس سایر اعضای گروه نظرات و پیشنهادات خود را می دهند، در این مرحله یک فرم ارزیابی طراحی می شود. مبنای نقد و ارزیابی ، مستنداتی است که مشاهده گران در حین تدریس جمع آوری نموده اند. ابتدا مجری تدریس نظرات خود را بیان می کند.

سپس هر يك از مشاهده گران بر اساس نقشی كه در حین تدریس بر عهده داشته، مشاهدات خود را بیان می نماید . در نهایت نقد و اظهار نظر همكاران جمع بندی می شود . نظرات اعضاء توسط منشی جلسه مکتوب و در گزارش کتبی قرار می گیرد(نمون برگ های تکمیل شده مشاهده گران در پیوست ارائه می گردد).

۱۲. تغییرات طرح درس اول

بعد از نقد و ارزیابی اجرای تدریس اول ، طی یک نشست ، تیم درباره چگونگی تنظیم مجدد ساختار تدریس و اثر بخشی بیشتر آن بحث می کنند كه کدام قسمت تدریس از یادگیری دانش آموزان پشتیبانی می كند و کدام قسمت ها نیاز به اصلاح دارد تا به دانش آموزان در تحقق اهداف كمك كند. در نهایت تیم فهرست تغییرات را برای اصلاح طرح درس آماده می كند .

۱۳. تدوین طرح درس دوم

شایسته است تیم درس پژوهش از طریق جمع آوری اطلاعات (كتاب ها و مقالات مرتبط ، نظر سنجی از سایر معلمان ، صاحب نظران و تغییرات مبتنی بر جمع بندی های صورت گرفته در جلسه نقد و ارزیابی اجرای تدریس اول) فعالیت جایگزین را انتخاب و سپس طرح درس دوم (اصلاح شده) را به صورت مشارکتی تدوین نماید. بخش هایی از طرح درس دوم كه تغییر کرده است ، معمولاً با قلم پررنگ یا رنگ متفاوت مشخص می شوند.

۱۴. ملزومات اجرای تدریس دوم

ملزومات اجرای تدریس دوم مانند اجرای اول شامل فهرست مواد و اقلام آموزشی ،نمون برگ نقشه تخته کلاس، نمون برگ چیدمان کلاس و محل استقرار مشاهده گران می باشد .

۱۵. تقسیم کار و تعیین نقش اعضای تیم درس پژوهشی در تدریس دوم

لازم است پیش از اجرای تدریس دوم نیز نقش ها و مسئولیت های اعضای گروه مجددا مشخص گردد.

ردیف	نقش	نام و نام خانوادگی
۱	مجری تدریس دوم	
۲	مشاهده گر یا مشاهده گران تطبیق طرح درس و اجرا	
۳	مشاهده گر یا مشاهده گران فعالیت و واکنش های معلم	
۴	مشاهده گر یا مشاهده گران فعالیت و واکنش های دانش آموزان	

قابل ذکر است نقش های ۳، ۲ و ۴ را بیش از یک نفر از اعضای گروه می توانند ، عهده دار شوند .

۱۶. نقد و ارزیابی اجرای تدریس دوم (اصلاح شده)

پس از اجرای تدریس دوم، نقد و ارزیابی اجرای تدریس با تاکید بر مستندات جمع آوری شده توسط مشاهده گران و گفت و گو سازنده اعضای تیم انجام می شود .

۱۷. یافته های پژوهش و جمع بندی

در بخش پایانی گزارش کتبی آنچه که طی فرایند درس پژوهی صورت گرفته است، به طور واضح تبیین می گردد. در این قسمت می توان نتایج کاربردی در رابطه با مباحث درسی انتخاب شده ، بهسازی یادگیری دانش آموزان ، نتایج فرایند یادگیری آن ها ، توسعه حرفه ای و تجارب کسب شده هر یک از اعضای تیم را ثبت کرد .

۱۸. پیشنهاد ها

مورد انتظار است پیشنهادها با توجه به موضوع درس پژوهی و در راستای بهسازی آموزشی و یادگیری دانش آموزان باشد. در صورت لزوم تیم درس پژوهی می تواند پیشنهاد های خود را در زمینه ترویج و نهادینه کردن فرهنگ درس پژوهی ، محتوای کتاب ها ی درسی و نیز ارائه نماید .

۱۹. منابع

فهرست منابع شامل موارد زیر است :

➤ در صورتی که منبع مورد استفاده کتاب باشد ، مانند نمونه های زیر ارجاع داده می شود :

مثال : حبیب زاده ، عباس (۱۳۵۳). راهنمای عملی درس پژوهی ، تهران : دانشگاه قم

➤ در صورتی که منبع مورد استفاده مقاله باشد ، مانند نمونه زیر ارجاع داده می شود :

مثال : اسکینر ، بی اف (۱۳۷۲). چه بر سر روان شناسی به عنوان رفتار آمده است ؟ ترجمه علی اکبر سیف ، فصل نامه روانشناسی و علوم تربیتی . دوره اول ، شماره ۱ ، ص ۲۹.

➤ در صورتی که منبع مورد استفاده اینترنتی باشد ، مانند نمونه زیر ارجاع داده می شود :

مثال : نام نویسنده ، عنوان سند ، پایگاه وب ، تاریخ ، صفحه ، نشانی اینترنتی

نقشه چیدمان کلاس و استقرار مشاهده گران - نقشه و عکس تخته کلاس - صورت جلسات - نمونه تکالیف و ارزشیابی و

فرم خود ارزیابی - فرم مشاهده گری (در صورت استفاده از طرح درس تحقیقاتی و تکمیل ستون مشاهده گری نیازی به ارائه فرم مشاهده گری نیست)